

Κοινωνική δικαιοσύνη, από τη θεωρία στην πράξη

Ο καθηγητής Νέστωρ Κουράκης αναλύει το ζήτημα προτείνοντας λύσεις

Των ΔΗΜΗΤΡΗ Χ. ΠΑΞΙΝΟΥ,
ΓΙΑΝΝΗ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ*

Η κοινωνική δικαιοσύνη αποτελεί κεντρική έννοια – ένα διαρκές ζήτημα – της πολιτικής θεωρίας και φιλοσοφίας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η δίκαιη κατανομή των πόρων σε μια πολιτικά οργανωμένη κοινωνία αποτελεί το σημείο τομής των νομικών, οικονομικών και πολιτικών επιστημών. Αποτελεί συγχρόνως και κατεξοχήν σημείο ισολογικής και πολιτικής αντιπαράθεσης που, ανάλογα με την επικρατούσα κάθε φορά αντίληψη, καθορίζει το ίδιο το πολιτικό σύστημα του κράτους, από τον φιλελευθερισμό μέχρι τον σοσιαλισμό και από τη δημοκρατία μέχρι τον ολοκληρωτισμό.

Ο Νέστωρ Κουράκης με το βιβλίο του «Κοινωνική Δικαιοσύνη: Μεταλλάσσοντας τις προκλήσεις σε ευκαιρίες», (εκδ. Αντ. Ν. Σάκουλα) δεν περιορίζεται σε μία θεωρητική ή φιλοσοφική προσέγγιση του ζητήματος. Με τη ματιά του νομικού, αλλά και του ολοκληρωμένου – ακαδημαϊκά, επαγγελματικά και κοινωνικά – πολίτη, αναπτύσσει τη σχετικά προβληματική με προοπτική μέλλοντος.

Αυτό, άλλωστε, προκύπτει και από το γεγονός ότι κατά των παρουσιάζων των παραστάσεων της έρευνάς του δεν ακολουθεί τη συνήθη γραμμική δομή. Ασχολείται πρώτα με το σήμερα, με τις σχετικές εξελίξεις σε διεθνή και ευρωπαϊκά επίπεδα. Και μετά καταπάνεται με το χθες, με την ιστορική και φιλοσοφική διαδρομή της κοινωνικής δικαιοσύνης, επιτυγχάνοντας μια ευσύνοπη αλλά και συγχρόνως εντυπωσιακά συνθετικά, διεξοδικά και ακριβή παρουσίαση των σχετικών αντιλήψεων που διαμορφώθηκαν καθ' όλη την εξέλιξη της ανθρώπινης ιστορίας. Για να καταλήξει στο αύριο, σε προτάσεις δράσης για εποχές κρίσης.

Ειδικότερα, ο συγγραφέας αναπτύσσει τα δύο βασικά μοντέλα που συγκεκριμενοποιούν την έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης, με κριτηριατικό και αφετέρου το ανθρωπιστικό, εστιάζοντας στην ανάγκη μιας ισόρροπης σύνθεσης

τους και αναγνωρίζοντας συγχρόνως τον ρόλο των ιστορικών συγκυριών στην επίτευξη του στόχου αυτού. Για την εφαρμογή της κοινωνικής δικαιοσύνης και την καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων, ο συγγραφέας παρουσιάζει τη σχετική έκθεση Επιτροπής του ΟΗΕ για την Κοινωνική Ανάπτυξη και την Κοινωνική Δικαιοσύνη σε έναν Ανοικτό Κόσμο (2001-2004), που εντοπίζει και καταγράφει τις ανισότητες στην κατανομή εισοδήματος, περιουσιακών στοιχείων, ευκαιριών, πρόσβασης στη γνώση, υπηρεσιών υγείας, κοινωνικής ασφάλισης και διαβίωσης σε καθαρό και ασφαλές περιβάλλον, καθώς και ανισότητες ως προς την κατανομή ευκαιριών για τη συμμετοχή σε πολιτικά δικαιώματα ή ως προς συγκεκριμένες κατηγορίες πληθυσμού.

Ακολούθως, ο συγγραφέας παρουσιάζει σχετικές εκθέσεις από ίδρυμα συνεργαζόμενο με την Ε.Ε., που μετρούν την κοινωνική δικαιοσύνη με παραμέτρους όπως ο κίνδυνος φτωχοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού, οι ευκαιρίες για εκπαίδευση, οι δυνατότητες πρόσβασης στην αγορά εργασίας, το επίπεδο κοινωνικής συνοχής και ύπαρξης ή μη διακρίσεων, το επίπεδο φροντίδας της υγείας και του επιπέδου διαγενεακής υγιεινότητας.

Αλλά και πέρα από αυτά, ο συγγραφέας εκθέτει σημαντικά στοιχεία από την κατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα και στον ΟΟΣΑ καθώς και από μετρήσεις των σύγχρονων οικονομικών ανισοτήτων διεθνώς.

Φιλοσοφική διαδρομή

Προχωρώντας εν συνέχεια στην ιστορική και φιλοσοφική διαδρομή της κοινωνικής δικαιοσύνης, ο συγγραφέας ξεκινά με τον ορισμό της έννοιας της δικαιοσύνης στον ποιητή Σιμωνίδη και στους Ρωμαίους νομικούς, αναλύει τις επιμέρους θεωρίες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη και ακολουθώντας την εξέλιξη του φυσικού δικαίου μέχρι την πλήρη άνθησή του τον 17ο αι., αλλά και τις νεότερες προσεγγίσεις για το φυσικό δίκαιο. Συνδέοντας τον Πλάτωνα με τον Καντ και τον Αριστοτέλη με τον Θωμά Ακινάτο, ο

«Port-au-Prince». Στιγμιότυπο από το βίντεο του εικαστικού καλλιτέχνη Ντρίς Βερκούφεν. Ο συγγραφέας προτείνει –κόντρα στο ρεύμα της εποχής– μεταξύ άλλων: ενίσχυση των ευπαθών ομάδων μέσω προοδευτικής φορολογίας, βελτίωση της ποιότητας ζωής, υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, διαμόρφωση ευκαιριών για απασχόληση, θέσπιση κατώτατου μισθού, διασφάλιση ικανοποιητικής λειτουργίας των υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής ασφάλισης κ.ά.

Αποδοκιμάζεται η διεθνής τάση για συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους από τη δεκαετία 1970.

ο συγγραφέας αναπτύσσει την έννοια της Δικαιοσύνης έως και τη Γαλλική Επανάσταση και ακολουθώντας τις ατομοκεντρικές και κοινωνιστικές αντιλήψεις περί Δικαιοσύνης στη νεότερη εποχή. Ιδιαίτερη ανάλυση επιχειρεί ο συγγραφέας στο έργο του Τζον Ρόλς, επιχειρώντας και μια κριτική αξιολόγηση των νεοφιλελεύθερων θέσεων του Ρόμπερτ Νόζικ. Αποδοκιμάζοντας τη διεθνή τάση για συρρίκνωση του μεταπολεμικού κοινωνικού κράτους από τη δεκαετία 1970, που συνεπάγεται μάλιστα την περαιτέρω υποβάθμιση της κοινωνικής δικαιοσύνης με την επικράτηση του νεοφιλελεύθερου προτύπου και της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, ο συγγραφέας προτείνει –κόντρα στο ρεύμα της εποχής– μεταξύ άλλων: ενίσχυση των ευπαθών ομάδων μέσω προοδευτικής φορολογίας, βελτίωση της

ποιότητας ζωής, υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, διαμόρφωση ευκαιριών για απασχόληση, θέσπιση κατώτατου μισθού, διασφάλιση ικανοποιητικής λειτουργίας των υπηρεσιών υγείας, κοινωνικής ασφάλισης και κοινής ωφελίας, εξασφάλιση χρημάτων προς αποφυγή της φτωχοποίησης και περιορισμό των δομικών παραγόντων που υποθάλπουν την αναξιοκρατία, περιουσιακή ανοδο και διογκώνουν τις οικονομικές ανισότητες.

Αξίζει να επισμανθεί ότι ο συγγραφέας, καίτοι διακεκριμένος επιστήμονας με πορεία, εμπειρία και περγαμνές που ενδεχομένως θα ζήλευαν οι περισσότεροι συνάδελφοί του στο πανεπιστήμιο, δεν εκθέτει τις σκέψεις του από καθέδρας ή με τον δογματισμό που δυστυχώς κυριαρχεί στον δημόσιο διάλογο, ιδίως όταν πρόκειται για τόσο ευαίσθητα, διπλολογούμενα και εριζώμενα ζητήματα. Αντιθέτως, μέσα από τα πορίσματα της έρευνάς του, διαμορφώνει τους προβληματισμούς του, προκαλώντας έτσι τον αναγνώστη να προβληματιστεί και ο ίδιος, χωρίς συγγραφέας και αναγνώστη

να καταλήγουν οπωσδήποτε και πάντοτε στα ίδια συμπεράσματα. Αυτή, άλλωστε, είναι η μαγεία της φιλοσοφίας.

Το δε επίμετρο που προστέθηκε στην ανά χειράς δεύτερη έκδοση του έργου αποτελεί για τη σημασία της κοινωνικής δικαιοσύνης στο πεδίο της αντεγκληματικής πολιτικής. Ομότιμος, πλέον, καθηγητής Εγκληματολογίας στην Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και καθηγητής Ποινικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, δεν θα υπήρχε ποτέ κατάλληλος άνθρωπος από τον συγγραφέα για τη διασύνδεση της μελέτης για την κοινωνική δικαιοσύνη με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής. Αλλά και, εν προκειμένω, στο κατεξοχήν γνωστικό του πεδίο, είναι εντυπωσιακά η σεμνότητα λόγου και ύψους με την οποία αναπτύσσει τις απόψεις του. Συγκεκριμένα, πέρα από την ανάγκη εφαρμογής της κοινωνικής δικαιοσύνης σε νομοθετικό, δικαστικό και σωφρονιστικό επίπεδο, ο συγγραφέας δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία της στο ευρύτερο πεδίο της κοινωνικής πρόληψης του εγκλήματος, με

βελτίωση των ευκαιριών για στέγαση, Παιδεία, υπηρεσίες υγείας και κοινωνική περίθαλψη, δυνατότητα απασχόλησης, προστασία της παιδικής και της τρίτης ηλικίας, και συγχρόνως καταπολέμηση της αναξιοκρατίας, της διαφθοράς και των παραγόντων που εκτρέφουν τέτοιες καταστάσεις. Και να μην για την αντιμετώπιση της αναξιοκρατίας αρκούν –επώδυνες έστω– πολιτικές αποφάσεις, αλλά η βελτίωση της ποιότητας ζωής των ευπαθών κοινωνικών ομάδων προϋποθέτει μεγάλα χρηματικά ποσά –δυσσεύρετα εν μέσω οικονομικής κρίσης– που όμως μπορούν να εξοικονομηθούν με βελτίωση της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης, δραστηριότητα καταπολέμησης της φοροδιαφυγής και ενδεδειγμένων μεγαλύτερη φορολόγηση των ιδιαιτεροτήτων.

Πρόκειται για ένα έργο υπερπλήρες και συγχρόνως ευσύνοπτο, για να μην κουράζει τον αναγνώστη, εξαιρετικά καλογραμμένο, ώστε να κρατάει ζωντανό το ενδιαφέρον από την αρχή μέχρι το τέλος. Αξίζει να διαβαστεί από κάθε πολίτη.

* Οι κ. Δημήτρης Χ. Παξίνος και Γιάννης Αδαμόπουλος είναι πρώην πρόεδροι του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών.